

doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat
Ion Creangă din Chișinău

Dimensiuni educaționale ale integrării europene: formarea competențelor civice și a valorilor democratice în școala contemporană

Rodica GHIMPU

CZU 37.01 | doi.org/10.5281/zenodo.19955310

Rezumat: Integrarea europeană are un impact major asupra politicilor educaționale și asupra obiectivelor școlare, punând accentul pe dezvoltarea competențelor civice și a valorilor

democratice. În acest cadru, școala modernă joacă un rol central în pregătirea elevilor ca cetățeni implicați, responsabili și activi. Articolul investighează dimensiunile educaționale ale integrării europene, elucidând în special modul în care competențele civice și valorile democratice pot fi cultivate în mediul școlar. Studiul se bazează pe analiza literaturii de specialitate și a documentelor europene relevante, evidențiind importanța curriculumului, a climatului educațional și a strategiilor pedagogice participative pentru susținerea educației pentru democrație. Rezultatele sugerează că integrarea valorilor și principiilor europene în educație poate sprijini consolidarea culturii civice și dezvoltarea unei atitudini democratice la elevi, având efecte pozitive asupra coeziunii sociale și implicării civice.

Cuvinte-cheie: integrare europeană, competențe civice, valori democratice, educație pentru democrație, școală contemporană

Abstract: European integration exerts a significant influence on educational policies and school objectives, emphasizing the development of civic competences and democratic values. In this context, contemporary schools play a central role in preparing students to become engaged, responsible, and active citizens. Our article explores the educational dimensions of European integration, focusing on how civic competences and democratic values can be fostered within the school environment. The study is based on an analysis of specialized literature and relevant European documents, highlighting the importance of curriculum design, educational climate, and participatory teaching strategies in supporting education for democracy. The findings indicate that incorporating European principles and values into education can strengthen civic culture and cultivate a democratic mindset among students, with positive effects on social cohesion and civic engagement.

Keywords: European integration, civic competences, democratic values, education for democracy, contemporary school.

În ultimele decenii, integrarea europeană a devenit un reper esențial pentru politicile educaționale naționale, influențând atât finalitățile educației, cât și conținuturile și practicile pedagogice [3]. În acest context, educația nu mai este percepută exclusiv ca un proces de transmitere a cunoștințelor, ci ca un instrument strategic pentru formarea cetățenilor activi, responsabili și implicați în viața democratică [1; 3]. Documentele europene subliniază importanța dezvoltării competențelor pentru cultura democratică, a respectului pentru drepturile omului, a toleranței și a participării active la viața comunității [2]. Aceste orientări arată că integrarea europeană nu se limitează la dimensiunea politică sau economică, ci presupune o profundă dimensiune educațională, menită să promoveze valorile democratice comune [2; 4]. Școala contemporană este chemată să răspundă acestor transformări prin curriculum, activități extracurriculare și printr-un climat educațional favorabil dezvoltării gândirii critice, a spiritului civic și a dialogului intercultural [1; 9]. Analiza dimensiunilor educaționale ale integrării europene devine, astfel, relevantă pentru înțelegerea modului în care școala poate contribui la formarea competențelor civice și a valorilor democratice [5; 6].

Scopul articolului este de a analiza dimensiunile educaționale ale integrării europene, cu accent pe dezvoltarea competențelor civice și a valorilor democratice în școala contemporană, prin raportare la documentele europene și literatura de specialitate.

Articolul are caracter teoretic și se bazează pe o analiză narativă a literaturii de specialitate. Sursele selectate includ documente europene, rapoarte oficiale și studii publicate în reviste internaționale de profil [2; 4; 5]. Selecția surselor s-a concentrat pe lucrări care abordează educația pentru cetățenie democratică, competențele civice și valorile democratice, precum și rolul școlii în contextul integrării europene [6; 9]. Analiza a vizat identificarea dimensiunilor educaționale, a strategiilor pedagogice eficiente și a modalităților prin care curriculumul școlar poate susține formarea cetățenilor responsabili și activi. Accentul s-a pus pe literatura internațională recentă, dar și pe lucrări clasice de referință în domeniul educației civice [3; 10].

DIMENSIUNI EDUCAȚIONALE ALE INTEGRĂRII EUROPENE

Integrarea europeană are o componentă educațională esențială, reflectată în orientările și politicile care vizează formarea cetățenilor capabili să participe activ la viața democratică [2]. Educația este considerată un instrument strategic pentru promovarea valorilor comune europene, precum respectul pentru drepturile omului, statul de drept, pluralismul și solidaritatea socială [2; 4]. În literatura de specialitate se subliniază că educația pentru cetățenie presupune integrarea diversității culturale și dezvoltarea unei identități civice deschise [1]. Aceasta implică o abordare care combină dimensiunea morală cu cea politică, pregătind elevii să acționeze responsabil în comunitățile lor și în context european [9]. Integrarea europeană nu presupune uniformizarea sistemelor educaționale, ci armonizarea lor în jurul unor principii comune care favorizează coeziunea socială și dialogul intercultural [2; 4]. Curriculumul școlar dobândește, astfel, o dimensiune europeană, incluzând tematici legate de democrație, drepturile omului și diversitatea culturală [2; 4; 6]. Formarea cetățeniei democratice nu se limitează la transmiterea formală de conținuturi, ci presupune un proces educațional de durată, reflectat în cultura organizațională a școlii, în relațiile dintre actorii educaționali și în utilizarea unor strategii didactice participative [7; 8]. În contextul transformărilor globale și al interdependenței crescânde dintre societăți, această dimensiune educațională este tot mai frecvent asociată cu dezvoltarea competențelor globale necesare implicării responsabile în spațiul civic contemporan. Conform cadrului conceptual elaborat de OECD, elevii trebuie să dezvolte capacitatea de a analiza probleme globale, de a înțelege perspective multiple și de a acționa responsabil într-o societate interdependentă [11]. Integrarea acestor competențe în curriculum contribuie la consolidarea valorilor democratice și la formarea unei identități civice adaptate spațiului european contemporan.

FORMAREA COMPETENȚELOR CIVICE ÎN ȘCOALA CONTEMPORANĂ

Formarea competențelor civice reprezintă un obiectiv central al educației în contextul integrării europene [6]. Competențele civice includ cunoștințe despre funcționarea societății democratice, abilități de participare și comunicare, precum și atitudini bazate pe responsabilitate socială și implicare civică [6; 10]. Literatura evidențiază faptul că aceste competențe se dezvoltă eficient atunci când procesul educațional valorifică metode interactive și participative [8]. Învățarea prin cooperare, dezbateri, proiecte comunitare și simulări de procese democratice contribuie la consolidarea principiilor civice și la interiorizarea valorilor democratice [8; 9]. În mediul școlar, formarea competențelor civice este susținută nu doar de conținuturile curriculare, ci și de climatul educațional.

Relațiile bazate pe respect reciproc, implicarea elevilor în luarea deciziilor și promovarea dialogului deschis creează un cadru favorabil dezvoltării responsabilității civice [7, p. 52]. Rezultatele studiilor analizate sugerează că școala are un potențial semnificativ de a contribui la formarea competențelor civice atunci când educația pentru democrație este abordată integrat și coerent [5; 6].

VALORILE DEMOCRATICE ÎN EDUCAȚIA ȘCOLARĂ CONTEMPORANĂ

Valorile democratice constituie un element fundamental al educației în contextul integrării europene [2; 4]. Printre acestea se numără respectul pentru demnitatea umană, egalitatea de șanse, toleranța, libertatea de exprimare și participarea activă la viața comunității [2]. În literatura de specialitate se arată că valorile democratice nu pot fi formate exclusiv prin abordări teoretice, ci necesită un cadru educațional care să permită elevilor să le trăiască și să le exerseze în mod direct [7; 9]. Climatul școlar democratic, caracterizat prin relații bazate pe respect reciproc, dialog și participare, favorizează dezvoltarea atitudinilor prosociale și a responsabilității civice [7, p. 52]. Școala contemporană este încurajată să promoveze valorile democratice prin practici pedagogice incluzive, care stimulează gândirea critică și exprimarea liberă a opiniilor [8]. Activitățile de dezbateri, lucrul în echipă și implicarea în proiecte comunitare contribuie la consolidarea respectului față de diversitate și la dezvoltarea unei atitudini deschise față de pluralismul cultural și social [9; 10].

Analiza literaturii de specialitate evidențiază că educația joacă un rol central în procesul de integrare europeană prin contribuția sa la formarea competențelor civice și a valorilor democratice la elevi [3; 6]. Studiile arată că școala constituie unul dintre principalele medii de socializare civică, unde elevii își dezvoltă capacitatea de participare activă, gândirea critică și responsabilitatea față de comunitate [7; 10]. Rezultatele cercetărilor indică o corelație pozitivă între abordările educaționale centrate pe participare și nivelul competențelor civice ale elevilor [8; 9]. Programele educaționale care promovează dezbateri, implicarea în proiecte comunitare și simularea proceselor democratice sunt asociate cu o mai bună înțelegere a drepturilor și a obligațiilor civice, precum și cu dezvoltarea unei atitudini pozitive față de valorile europene [8]. De asemenea, integrarea valorilor democratice în curriculum contribuie la consolidarea toleranței, a respectului față de diversitate și a deschiderii interculturale [2; 4]. Rolul profesorului este esențial în facilitarea procesului de formare civică, prin practici pedagogice participative și un stil de relaționare democratic, ceea ce contribuie la crearea unui climat educațional favorabil interiorizării valorilor civice [7, p. 52].

Rezultatele sintetizate indică faptul că educația are un rol esențial în susținerea procesului de integrare euro-

peană, prin formarea competențelor civice și a valorilor democratice încă din perioada școlarității [3; 5]. Dezvoltarea acestora implică nu doar transmiterea de cunoștințe teoretice, ci și experiențe educaționale participative care favorizează implicarea activă a elevilor în viața școlară și comunitară [8; 9]. Abordările pedagogice centrate pe dialog, cooperare și reflecție critică contribuie la internalizarea valorilor democratice, precum respectul pentru drepturile omului, toleranța și responsabilitatea civică [1; 9]. Astfel, educația pentru cetățenie democratică apare ca un instrument esențial pentru consolidarea coeziunii sociale și pentru pregătirea elevilor în vederea participării active în societatea europeană contemporană [2; 4]. Literatura subliniază importanța rolului profesorului ca mediator al valorilor civice. Practicile care promovează relații bazate pe respect reciproc, participare și incluziune influențează pozitiv climatul educațional și facilitează dezvoltarea competențelor civice [7; 8]. Totodată, conținuturile educaționale trebuie adaptate la realitățile socioculturale specifice fiecărui context național, pentru a evita abordările formale sau declarative [2; 4]. Datele oferite de studiul ICCS 2022 (International Civic and Citizenship Education Study) evidențiază faptul că nivelul competențelor civice ale elevilor este influențat semnificativ de climatul democratic al școlii și de oportunitățile reale de participare oferite acestora [12]. Conform rezultatelor, elevii antrenați în activități participative, dezbateri și procese decizionale școlare manifestă un nivel mai ridicat de încredere în instituțiile democratice și o atitudine mai pozitivă față de valorile europene. În documentele recente ale Consiliului Europei, accentul este pus pe consolidarea rezilienței democratice în contextul polarizării sociale și al dezinformării, subliniindu-se rolul educației în dezvoltarea gândirii critice și a culturii dialogului [13]. Educația pentru cultura democratică este considerată un mecanism esențial în vederea prevenirii radicalizării și promovării coeziunii sociale în spațiul european actual.

CONCLUZII

Analiza realizată evidențiază că includerea dimensiunilor educaționale ale integrării europene în procesul de învățământ reprezintă un demers relevant pentru formarea competențelor civice și a valorilor democratice la elevi. Educația pentru cetățenie democratică contribuie la dezvoltarea gândirii critice, a responsabilității sociale și a participării active, elemente esențiale pentru funcționarea societăților democratice.

Școala joacă un rol central în acest proces, nu doar prin curriculumul formal, ci și prin climatul educațional și practicile pedagogice promovate. Abordările didactice participative, bazate pe dialog, cooperare și respect reciproc, favorizează internalizarea valorilor europene și susțin formarea unei culturi civice autentice.

Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice

apare ca factor determinant în implementarea eficientă a educației pentru democrație și integrare europeană.

Educația orientată spre dezvoltarea competențelor civice contribuie la consolidarea coeziunii sociale și la apropierea de valorile fundamentale ale spațiului european, necesitând cercetări viitoare care să exploreze impactul concret al acestor demersuri în contexte școlare diverse.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Banks J. A. Diversity and citizenship education: Global perspectives. San Francisco: Jossey-Bass, 2004. 504 p.
2. Council of Europe. Competences for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2016. 92 p.
3. Dewey J. Democracy and education. New York: Macmillan, 1916. 434 p.
4. European Commission/EACEA/Eurydice. Citizenship education at school in Europe – 2017. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. 204 p.
5. Hoskins B., Villalba E., Van Nijlen D., Barber C. Measuring civic competence in Europe: A composite indicator based on IEA Civic Education Study 1999 for 14 years old in school. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 80 p.
6. Kerr D. An international review of citizenship in the curriculum. London: Qualifications and Curriculum Authority (QCA), 2002. 116 p.
7. Osler A., Starkey H. Teachers and human rights education. Stoke-on-Trent: Trentham Books, 2010. 192 p.
8. Print M., Lange D. (eds.). Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens. Rotterdam: Sense Publishers, 2013, 238 p.
9. Veugelers W. The moral and the political in global citizenship: Appreciating differences in education. In: Globalisation, Societies and Education, 2011, vol. 9, nr. 3-4, pp. 473-485.
10. Westheimer J., Kahne J. What kind of citizen? The politics of educating for democracy. In: American Educational Research Journal, 2004, vol. 41, nr. 2, pp. 237-269.
11. OECD. Preparing our youth for an inclusive and sustainable world: The OECD PISA global competence framework. Paris: OECD Publishing, 2018.
12. Schulz W., Fraillon J., Losito B., Agrusti G., Friedman T. ICCS 2022 International Report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower-secondary students. Amsterdam: IEA, 2023.
13. Council of Europe. Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Vol.1: Context, concepts and model. Strasbourg, 2023.